

Trogira i Splita te Dubrovnika i Kotora zadržava sprva latinski jezik i time uščuva kontinuitet antikle kulture i njezinih uredaba. Rano stupiše Hrvati u prijateljske odnose s ovim gradovima i počehse se u njih spuštati. U XI vijeku prisajediniše hrvatski kraljevi ove gradove svojoj državi (reges Croatiae et Dalmatiae); a do konca XIV vijeka, prilivom mase iz okolice i zaleđa, Hrvati ih posvema sebi asimilirahse u jezičnom i etničkom pogledu. I upravo postepenim i mirnim pridolaženjem u primorske gradove prisvojiše i nasljediše Hrvati u njima njihove drevne kulturne tekovine i društvene uredbe.

I Jadransko more je poravnalo put zapadnjačkoj kulturnoj orijentaciji dalmatinskog primorja u prošlim vjekovima. Vanredno razvijena dalmatinska obala, kraj »tisuća ostrva i kanala«, napravi Hrvate, jedine između Slavena, vrlo rano pomorskim narodom. Već sredinom VII vijeka bilježe kroničari pljačkaški pohod Slavena »sa mnoštvom lađa« na Sipont podno Monte Gargano. U IX vijeku sukobljuju se Mlečići s Hrvatima i Neretljanima i plaćaju danak njihovim knezovima i poglavicama za slobodnu i nesmetanu plovidbu po Jadranu. Ali nijesu Hrvati plovili po Jadranu samo kao ratnici i gusari. Bizantinski car i pisac Konstantin Porfirogenet piše u X vijeku, da »sagine i kondure Hrvata ne polaze u rat protiv nikoga osim da njih tko napadne; nego s ovakovim lađama idu hrvatski trgovci u razna pristaništa ploveći od grada do grada po neretljanskom kraju i po dalmatinskom zalivu (Jadran) pa sve do Venecije«. Trgovačkim vezama slijedile su uzastopce, ovdje kao i svugdje, i kulturne veze. I tako su kroz stoljeća mnogostruke niti vezale obe obale, mnogostruke pobude i utjecaji s apeninskog poluotoka oplodivale su rad i život našega naroda na istočnom Jadranu.

I umjetnost se je u dalmatinskom primorju kroz vjekove razvijala pod blagotvornim utjecajem umjetnosti Italije. Ali nijesu spomenici u Dalmaciji djela tuđih majstora, ni puke kopije stranih uzoraka. Prekomorske pobude i utjecaji padoše kod nas na plodno tlo. Naši majstori prerađuju samostalno ove utjecaje, spajaju ih, u razno doba u različitom stepenu, u nove kombinacije i originalne oblike u vezi sa materijalom koji im je bio pri ruci, u vezi sa sredstvima i mogućnostima kojima su naši gradovi raspolagali, u vezi, napokon, sa temperamentom i duhom naših ljudi i našega kraja.

Starohrvatsko doba (IX—XI vijek).

Najstariji niz spomenika u Dalmaciji, a ujedno valjda i najoriginalniji jesu starohrvatske presvođene crkvice slobodnih tlorisnih oblika. Stari su Hrvati u